



УДК: 378.018.8:373.5.011.3-051:80]:316.61(045)

**DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF FUTURE PHILOLOGY TEACHERS  
DURING THE STUDY OF "HISTORY OF UKRAINIAN LITERATURE"  
ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ПІД  
ЧАС ВИВЧЕННЯ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»**

Kyrychenko V. G./Кириченко В. Г.

с.р.с., associate prof./ канд. п. н., доц.

ORCID: 0000-0002-1420-2303

Ukrainian studies and their teaching methods

Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna,

Sadova, 2. 20308

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,

вул. Садова, 28, 20308

**Анотація.** У статті розглянуто особливості формування м'яких навичок майбутніх учителів-філологів під час вивчення «Історії української літератури». Проаналізовано найнеобхідніші сучасні компетентності фахівця, серед яких: спеціальні та міждисциплінарні знання, наближені до практики; прагнення і здатність до здобуття знань упродовж усього життя; системність і критичність мислення; спроможність вести комунікацію з партнерами, колегами; грамотність. З'ясовано суть поняття «м'які навички» (soft skills). Доведено, що формування soft skills під час вивчення курсу «Історія української літератури» передбачає: чітке усвідомлення майбутніми словесниками програмового матеріалу; розуміння та сприймання тем, що вивчаються; самостійні висновки студентів про якість власних знань. Встановлено, що наскрізним серед soft skills є критичне мислення, формування якого вкрай важливе під час оволодіння курсом історії української літератури, оскільки таке мислення дає змогу мислити мобільно, бути відкритим до сприйняття думок інших і водночас принциповим у відстоюванні своєї позиції. Констатовано, що формуванню soft skills сприяють інтерактивні технології навчання, зокрема: розвитку критичного мислення, кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань тощо.

**Ключові слова:** м'які навички (soft skills), історія української літератури, критичне мислення, комунікативність, навички літературного дослідження, інтерактивні технології навчання.

**Вступ.**

Російсько-українська війна та породжена нею соціально-економічна криза призвели до стрімкого зростання безробіття з одного боку та, водночас, брак кадрів, які здатні ефективно працювати в реаліях сьогодення. Відтак, неабиякої актуальності нині набувають заходи, що сприяють комунікації між роботодавцями й освітянами, де піднімаються питання щодо пошуку шляхів підготовки конкурентоспроможних фахівців – випускників закладів вищої освіти.

Освітянська спільнота прагне створити якнайкращі умови для підготовки здобувачів та максимально адаптувати навчальний процес до конкретних умов їхньої майбутньої діяльності. «У новій освітній парадигмі мають перш за все домінувати ідеї та цінності індивідуума і загальнолюдських ціннісних імперативів. Для того, аби національна освіта могла інтегруватися у світовий освітній простір, необхідно опікуватися не тільки поліпшення нашого



матеріального стану, забезпеченням життя на потрібному рівні, але й духовним розвитком людини, завданням формування ціннісного світу особистості, синтезом її емоцій і раціональних почуттів і мислення» [1].

У 2020 р. було затверджено професійний стандарт за певними вчительськими професіями, де визначено загальні (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) і професійні компетентності вчителя, серед яких – мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інноваційна, здатність до навчання впродовж життя та ін. [7].

На сучасному етапі вимоги до набутих компетентностей суттєво модифікуються. Найнеобхіднішими стають:

- спеціальні та міждисциплінарні знання, наближені до практики;
- прагнення і здатність до здобуття знань упродовж усього життя;
- системність і критичність мислення;
- спроможність вести комунікацію з партнерами, колегами;
- грамотність.

Значної ваги у цьому зв'язку набувають м'які навички (soft skills) (універсальні чи функціональні компетенції) майбутніх фахівців, необхідних для успішного працевлаштування вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що ефективна підготовка компетентних випускників закладів вищої освіти, їхня готовність до майбутньої професійної діяльності, формування та розвиток у них м'яких навичок надзвичайно актуалізувалася та вимагає відбору ефективних методик викладання навчальних дисциплін для забезпечення високоякісної підготовки майбутнього вчителя. Зокрема, С.Наход виокремлює інноваційний, акмеологічний, соціально-комунікативний, прогностичний компоненти soft skills. Згідно із міркуваннями автора, «оволодіння soft skills дає змогу майбутньому спеціалісту підвищити ефективність професійної діяльності та зберігати власну професійну затребуваність у будь-якій галузі» [4].

К. Коваль було проаналізовано особливості формування м'яких навичок у здобувачів освіти через застосування тренінгових технологій, а також основні навички випускника [1].

Л. Пархета обґрунтувала необхідність формування soft skills у процесі викладання методики навчання українській літературі в закладі вищої освіти, запропонувала технологію опрацювання дискусійних питань під час розгляду художніх творів для розвитку soft skills майбутніх учителів української мови та літератури [6]. Поряд з тим, нині бракує наукових розробок щодо формування та розвитку soft skills здобувачів вищої освіти у процесі оволодіння «Історією української літератури».

Мета статті – вивчення особливостей формування soft skills під час викладання «Історії української літератури».

### **Основний текст.**

Аналіз наявних наукових праць з тематики дослідження показав, що поняття «soft skills» розглядається:

- як особистісні характеристики людини та її здатність до взаємодії



(емоційний інтелект, соціальні навички, комунікативні здібності);

- риси, що сприяють утвердженню особистості в кар'єрі (особисті якості, таланти, рівень захоплення власною професією).

Найбільш наближеною до педагогічної діяльності, на нашу думку, є класифікація, запропонована К. Коваль: індивідуальні, комунікаційні та управлінські якості [1].

Історія української літератури реалізує завдання вивчення літературного процесу в цілому і художнього твору зокрема з урахуванням індивідуальних особливостей майбутніх учителів-філологів.

На заняттях з «Історії української літератури» освітній процес побудовано за принципом взаємодії «автор – художній твір – читач», що спрямовує здобувачів вищої освіти до сприйняття ролі вчителя як «консультанта, організатора з акумуляції інформації, самостійного навчально-пізнавального процесу учіння, режисера у взаємодії учнів із літературним матеріалом» [6, с. 207]. Окреслена роль учителя-словесника можлива за умови комплексу соціальних можливостей і технологічних підходів.

У процесі опанування історії української літератури майбутні філологи виконують різноманітні завдання, зокрема ІНДЗ та самостійну роботу, реалізуючи які здобувачі вищої освіти вчаться застосувати нестандартний підхід. «Soft skills – це компетенції, які дозволяють комунікувати з іншими людьми, у системі навчання зацікавлюють здобувачів саме творчою свободою та можливістю вибору» [6, с. 207]. Це дає змогу застосування специфічних форм роботи, дослідження впливу різних типів занять на їхню пізнавальну активність, адже саме такого нестандартного та креативного фахівця потребують сучасні заклади загальної середньої освіти.

Формування soft skills під час вивчення курсу «Історія української літератури» передбачає: чітке усвідомлення майбутніми словесниками програмового матеріалу; розуміння та сприймання тем, що вивчаються; самостійні висновки студентів про якість власних знань. Саме тому необхідне активніше застосування сучасних технологій: мультимедійних, проєктних, ігрових, інтерактивних видів і форм роботи, які стимулюють творчу активність майбутніх учителів-філологів, розвивають комунікативні здібності та інтелект, спонукають до колективного обговорення та креативного осмислення тем курсу.

Такі форми роботи мають певні переваги для здобувачів вищої освіти, оскільки активізують самостійну роботу, розвивають відповідальність, ініціативність, творчість тощо.

Технології кооперативного навчання, ситуативного моделювання, колективного групового навчання, обробки дискусійних питань дозволяють формувати soft skills, не відволікаючи увагу студентів від вивчення певного предмета, в нашому випадку – історії української літератури.

Під час опанування вищеокресленої навчальної компоненти надзвичайно важливого значення набувають вміння і навички аналізу художнього тексту, що сприяють формуванню культурного читача, який отримує естетичну насолоду від мистецтва слова. Вже традиційною стала думка, що читання художніх



творів передбачає інтелектуальні старання та розвиток художньої уяви. Прочитання і сприйняття – необхідні форми пізнання для успішного аналізу художнього тексту. За своєю суттю сприйняття трактується як складний процес, у ході якого здійснюється прочитання та мікроаналіз художнього твору. Саме тому, починаючи роботу з літературним текстом, викладачеві необхідно викликати інтерес, стимулювати активне ставлення до прочитаного, розвинути художню уяву тощо.

Норму читацької діяльності розглядають як «оптимальне естетичне сприйняття», яке реалізується «на рівні мотивів, настанов, інтересів, стимуляторів і виявляється у наявності специфічно високих критеріїв оцінки твору і глибинного переживання його післядії» [5, с. 43].

Наскрізним серед soft skills є критичне мислення, формування якого вкрай важливе під час оволодіння курсом історії української літератури. «Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення; це здатність відрізнити брехню від істини, що надзвичайно важливо в так звану епоху постправди, в яку ми зараз живемо» [2]; «здатність мислити мобільно; бути відкритим до сприйняття думок інших і водночас принциповим у відстоюванні своєї позиції» [6, с. 210].

В основі критичного мислення – принципи: самостійності; усвідомленості; цілеспрямованості; самоорганізованості; рефлексивності (самоаналізу); обґрунтованості; контрольованості тощо. Отже, головним, що потрібно розвивати в сучасній молоді, – це потребу в самовираженні і самоствердженні, яка є обов'язковою умовою духовного розвитку індивіда, самореалізації внутрішнього росту та прагнення до самовдосконалення. Потреба в самовираженні і самоствердженні передбачає:

- забезпечення позитивного статусу кожному здобувачеві на занятті;
- створення таких навчальних ситуацій, що сприяють набуттю досвіду соціальної взаємодії;
- активне включення здобувачів в освітній процес;
- моделювання дискусійних питань, що дають змогу студенту виявити власні здібності як суб'єкта діяльності, розвивати їхні креативні можливості.

Для формування критичного мислення у процесі вивчення літератури нагальним є «постановка завдань, створення під час навчального процесу проблемних ситуацій, що містять протилежні точки зору, які ставлять здобувачів освіти перед необхідністю самостійно мислити – обґрунтовувати власну позицію, аргументовано розгортати й викладати власні міркування, приймати рішення» [6, с. 210].

Дослідник критичного мислення М. Ліпман наголошує, що сучасний освітній процес насамперед має орієнтуватися на наукове дослідження [3]. Таким чином, вивчення художніх творів необхідно організувати так, щоб здобувачі освіти здобували досвід критичного осмислення подій, вчинків героїв, яких зображено в творі, навички літературного дослідження, вирішення психологічних питань, розв'язування проблемних задач тощо.



Ефективними у цьому зв'язку є інтерактивні технології навчання, зокрема:

1) *розвитку критичного мислення* («Своя опора», «Ланцюжкове опитування», «Інтелектуальний конфлікт», «Навчаючи – вчуся», есеї, дебати, міні-конференції), які сприяють органічному поєднанню теоретичних знань, практичних умінь і життєвого досвіду в процесі вивчення художніх творів, роздумам про долю і вчинки головних героїв, здатності враховувати думки інших здобувачів освіти, вмінню зіставляти історичні факти та літературний вимисел, створенню атмосфери творчості та співпраці. У процесі такої діяльності майбутні вчителі-філологи отримують навички аналізувати та оцінювати прочитаний текст, робити аргументовані висновки, утвердження власної позиції на основі доказів;

2) *технологія кооперативного навчання* («Робота в парах», «Пошук інформації», «Карусель», «Синтез думок», «Коло ідей», «Спільний проект», «Акваріум»), яка дає змогу здійснювати перевірку знань, вчить навичкам пошуку та відбору інформації щодо образів, героїв твору, мотивів їхніх вчинків, висловлювати особисте ставлення до них. Під час застосування такої технології формуються комунікативність, критичність мислення, відповідальність за власні слова та дії.

3) *технологія колективно-групового навчання* («Мозковий штурм», «Навчаючись – учуся», «Аналіз ситуацій» (Case-метод), «Вирішення проблем», «Дерево рішень») ефективна тим, що розтлумачує певні положення, твердження, дає відповіді на проблемні питання, мотивує здобувачів на дослідницьку діяльність, сприяє засвоєнню навичок аналізу текстів та критичних матеріалів. Результатом такої роботи є розвиток чіткого і послідовного мислення, вмінь узагальнення інформації, вільне володіння мовленням, креативність.

4) *технологія ситуативного моделювання* («Рольова гра», «Програвання уривку твору», «Драматизація»), що сприяє виробленню критичної оцінки героїв та їхніх вчинків, набуттю досвіду інсценізації творів, формуванню навичок швидкого узагальнення, пошуку альтернативних варіантів поведінки, відповідальності, керування творчим процесом та його плануванням, критичної оцінки та самооцінки.

5) *технологія опрацювання дискусійних питань* (дискусії, метод PRES, «Займи позицію», «Зміни позицію», «Неперервна шкала думок», дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати) має потенціал у справі розвитку толерантності, ініціативності, креативності, здатності критично оцінювати інформацію, отриману під час роботи над твором.

### **Висновки.**

Таким чином, для успішного працевлаштування сучасного вчителя значної ваги набувають м'які навички (soft skills) (універсальні чи функціональні компетенції), які розглядаються: як особистісні характеристики людини та її здатність до взаємодії (емоційний інтелект, соціальні навички, комунікативні здібності); риси, що сприяють утвердженню особистості в кар'єрі (особисті якості, таланти, рівень захоплення власною професією).



Формування soft skills під час вивчення курсу «Історія української літератури» передбачає чітке усвідомлення майбутніми словесниками програмового матеріалу, розуміння та сприймання тем, що вивчаються, самостійні висновки студентів про якість власних знань. Успішному формуванню soft skills, не відволікаючи увагу студентів від вивчення певного предмета, сприяють інтерактивні технології навчання, зокрема: розвитку критичного мислення, кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань тощо.

Такі форми роботи мають певні переваги для здобувачів вищої освіти, оскільки активізують самостійну та дослідницьку роботу здобувачів вищої освіти, розвивають ініціативність, відповідальність, творчість, комунікативні навички та навички узагальнення інформації, критичне мислення, креативність та інші soft skills.

Здійснена розвідка не претендує на вичерпність дослідження проблеми. Подальшої розробки потребують особливості розвитку критичного мислення майбутніх учителів-філологів у процесі вивчення життя і творчості П. Куліша.

### Література:

1. Коваль К.О. Розвиток «Soft skills» у студентів у студентів – один з важливих чинників працевлаштування // Вісник Вінницького політехнічного інституту № 2. 2015. – С.162-167.

2. Критичне мислення. Режим доступу: <https://happymonday.ua/jak-rozvynuty-krytychne-myslennja>.

3. Лімпан М. Критичне мислення: чим воно може бути? Постметодика. 2005. № 2 (60). С.33-41.

4. Наход С.А. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 63, 2018. С.131-135.

5. Паламар С. Формування читацьких компетенцій на уроках української літератури в 5 класі // Українська література. 2013. № 11. С.43–45.

6. Пархета Л. Формування «Soft skills» у процесі викладання методики навчання української літератури у закладі вищої педагогічної освіти // Veda a perspektivy / Ceshke repablik, 2022. № 7 (14). С.203-214.

7. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» і «Вчитель з початкової освіти». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>.

**Abstract.** The article deals with the peculiarities of forming soft skills for future teachers of philology while studying "History of Ukrainian Literature". A specialist's most necessary modern competencies are analyzed, including unique and interdisciplinary knowledge close to practice; desire and ability to acquire lifelong knowledge; systematic and critical thinking; ability to communicate with partners and colleagues; literacy. The essence of the concept of "soft skills" is clarified. It is proved that the formation of soft skills in the course "History of Ukrainian Literature" involves: a clear understanding of the program material by future linguists; understanding and



*perception of the topics studied; independent conclusions of students about the quality of their own knowledge. It has been established that critical thinking is a cross-cutting soft skill, the formation of which is essential in mastering the course of the history of Ukrainian literature since such thinking allows you to think mobility, be open to the perception of the opinions of others, and at the same time principled in defending your position. It is stated that the formation of soft skills is facilitated by interactive learning technologies, in particular: the development of critical thinking, cooperative learning, collective group learning, situational modeling, elaboration of discussion issues, etc.*

**Keywords:** *soft skills, history of Ukrainian literature, critical thinking, communication skills, literary research skills, interactive learning technologies.*

Статья отправлена: 24.03.2023 г.

© Кириченко В.Г.